

Jan Gancewski

Zamek krzyżacki w Brodnicy 1298-1479 : przyczynek do dziejów gospodarczo-politycznych państwa zakonnego w Prusach

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 335-341

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Gancewski

Zamek krzyżacki w Brodnicy 1298—1479 Przyczynek do dziejów gospodarczo-politycznych państwa zakonnego w Prusach*

Zamek krzyżacki w Brodnicy, podobnie jak inne zamki krzyżackie, składał się z dwóch podstawowych obiektów architektoniczno-przestrzennych: zamku głównego (das rechte Haus) o charakterze klasztorno-zakonnym i obszernie, rozbudowanego przedzamcza pełniącego funkcje gospodarczo-produkcyjne, z licznymi młynami, spichrzami, kuźniami, foluszami, stajniami i różnorodnymi warsztatami rzemieślniczymi, wyrabiającymi broń, a także sprzęt codziennego użytku¹. Oczywiście, w obrębie kompleksu zamkowego istniały też arsenały, niekiedy nawet kilka, o różnych rozmiarach, z których największy był tzw. karwan. Zawierały one broje rycerskie i niezbędne uzbrojenie: kusze i fuzje. Oprócz uzbrojenia podstawowego w zamku było przechowywane również uzbrojenie interwencyjne. Produkcja i zapasy przedzamcza (głównie zboże) były często przeznaczane na handel bądź też gromadzone, by zabezpieczyć załogę tego i innych okolicznych zamków w razie konfliktu zbrojnego².

Z zamku krzyżackiego w Brodnicy, strzegącego wrót państwa zakonnego, pozostały dziś tylko szczątki dawnej świetności. Zachowała się narożna wieża obronna na planie ośmiokąta, resztki murów i obwarowań zamku głównego, niewiele pomieszczeń podziemnych oraz szczątki murów domu konwentowego.

Zamek odgrywał istotną rolę w systemie budowli obronnych rozmieszczonych nad Drwęcą, która stanowiła bardzo ważną granicę i linię strategiczną pomiędzy terytoriami Zakonu Krzyżackiego w Prusach i Królestwa Polskiego.

Pod koniec XIII w. Polska, jak wiadomo, była rozbita na dzielnice, a siła Zakonu rosła. Zakończony na początku lat osiemdziesiątych XIII stulecia podbój ziem pruskich umożliwił krzyżackim zakonnikom stworzenie organizmu społeczno-terytorialnego

* Artykuł jest fragmentem pracy magisterskiej: „Rola gospodarcza, administracyjna i polityczna zamku krzyżackiego w Brodnicy 1298—1479”, napisanej na seminarium historii średniowiecznej prof. dr hab. Zenona Huberta Nowaka w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

1 Z. H. Nowak, *Die Vorburg als Wirtschaftszentrum des Deutschen Ordens in Preußen*, w: Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens, Bd. 38, Marburg 1989, ss. 148—162; tenże, *Die Rolle der Konvente des Deutschen Ordens im sozialen, religiösen und kulturellen Leben Preußen*, w: *Die Rolle der Ritterorden in der Mittelalterlichen Kultur*, hrsg. von Z. H. Nowak, Ordines militares Colloquia Torunensia Historica, III, Toruń 1985, s. 26 n.; M. Arszynski, *Die Deutschordensburg als Klosterbau*, w: *Die Spiritualität der Ritterorden im Mittelalter*, hrsg. von Z. H. Nowak, Ordines militares Colloquia Torunensia Historica, VII, Toruń 1993, s. 147 n.; tenże, *Budownictwo warowne Zakonu Krzyżackiego w Prusach (1230—1454)*, Toruń 1995, por. zwłaszcza rozdz. 6, gdzie też dalsza literatura przedmiotu; tenże, *Die Deutschordensburg als Wehrbau und ihre Rolle im Wehrsystem des Ordensstaates Preußen*, w: *Das Kriegswesen der Ritterorden im Mittelalter*, hrsg. von Z. H. Nowak, Ordines militares Colloquia Torunensia Historica VI, Toruń 1991, s. 89—117; B. Jähnig, *Über Quellen zur Sachkultur des Deutschen Ordens in Preußen*, w: *Werkstatt des Historikers der Mittelalterlichen Ritterorden...*, ss. 77—96; J. Sarnowski, *Die Wirtschaftsführung des Deutschen Ordens in Preußen (1382—1454)*, Veröffentlichungen aus den Archiven Preußischer Kulturbesitz, Bd. 34, Köln—Weimar—Wien 1993, ss. 461—859.

2 *Das Große Ämterbuch des Deutschen Ordens* (dalej: GÄB), hrsg. von W. Ziesemer, Danzig 1921, ss. 376—396; Z. H. Nowak, *Die Vorburg als Wirtschaftszentrum*, s. 148 n.

o cechach i strukturze państwa, a Brodnica (właściwie jej zamek) stała się częścią owego nowo powstałego państwa. Trzeba w tym miejscu nadmienić, że „część” ta była dla Zakonu niezwykle istotna³.

Protoplastą i inicjatorem rozwoju Brodnicy było Michałowo, leżące po przeciwnej stronie Drwęcy (obecnie część miasta). Ono to zainicjowało rozwój wczesnośredniowiecznej osady (przed rokiem 1260), która prawdopodobnie w 1262 lub 1263 r. przeobraziła się w „castrum”, a w 1298 r. w „oppidum”, zaś pełnoprawnym miastem stała się dopiero w latach 1317—1324, uzyskując przywilej lokacyjny⁴.

Staropolska nazwa „Brodnica” wywodzi się zapewne (jako neologizm) od uogólnienia położenia geograficznego późniejszego miasta „brodu, na wodzie”, czyli brodu od przyległej do grodu rzeki Drwęcy. Niemiecka nazwa miasta (Strasburg) oddaje lepiej pierwotne znaczenie miasta dla Zakonu jako miejsca szczególnie dogodnego dla prowadzenia handlu miejscowego i tranzytowego oraz ważnego punktu strategicznego do przeprowadzania operacji wojennych — świadczą o tym chociażby wojny XV w. Idąc za niemieckim badaczem zagadnienia, H. Plehnem, dochodzimy do wniosku, że nazwa „Strasburg” wywodzi się również z miejsca położenia grodu, ale nie przy „wodzie” (rzece) lecz przy drodze (trakcie) — „es ist die Burg an der Strasse” — gród przy drodze, co jest na pewno zgodne z pierwotnym charakterem grodu i jego szczególną rolą militarno-gospodarczą jako siedziby zamku⁵.

Jednostką administracyjną państwa krzyżackiego było komturstwo. Interesujące nas komturstwo brodnickie powstało prawdopodobnie w 1331 r., choć data ta wywołuje spory. Utworzenie komturstwa brodnickiego było wydarzeniem bardzo istotnym w zamierzeniach militarno-gospodarczych Krzyżaków. W czasie wojen z Polską słusznie uważano Brodnicę, ze względu na położenie, za klucz do całych posiadłości pruskich Zakonu Krzyżackiego, stąd dbałość o jej rozwój gospodarczy i oczywiście militarny. Również dlatego tak często spotykamy o niej wzmianki w różnych źródłach⁶.

Należy w tym miejscu wrócić do historii samego zamku. Dokładna data jego powstania jest problematyczna. Niektórzy historycy, m.in. K. Clasen i J. Heise określają ją na 1285 r.⁷ Jest mało prawdopodobne, aby w tym okresie istniał już zamek, gdyż okoliczne tereny były wówczas mało rozwinięte pod względem osadniczym. Również przeciw tej dacie przemawia fakt utworzenia w 1298 r. domu konwentowego; gdyby zamek istniał wówczas, nic nie stałoby na przeszkodzie, aby konwent był utworzony dużo wcześniej, tuż po roku 1285. Za późniejszym rozpoczęciem budowy zamku przemawiają także częste najazdy litewskie w latach 1280—1290 na ziemię będące przedmiotem naszego zainteresowania i możliwość zniszczenia zamku, gdyby takowy wówczas już istniał.

Bezsporna jest natomiast historia zamku w XIV w. Wówczas to nastąpiła właściwa budowa zamku, zakończona w latach 1305—1330 lub według innych historyków 1305—1331. Okres ten obejmuje dwa etapy budowy, które różniły się między sobą w jakimś stopniu koncepcjami architektoniczno-funkcjonalnymi.

Pierwszy etap budowy to lata 1305—1317 — powstanie zamku jako umocnienia fortyfikacyjnego dla potrzeb obronnych; drugi etap — lata 1317—1330/31 — to wzmocnienie prac umocnieniowych i ogólna rozbudowa zamku jako przyszłej siedziby

3 M. Biskup, G. Labuda, *Dzieje Zakonu Krzyżackiego w Prusach*, Gdynia 1986, s. 271, 370.

4 H. Plehn, *Geschichte des Kreises Strasburg in Westpreussen*, Leipzig 1900, s. 30 n.

5 Ibidem, s. 32.

6 GÄB, ss. 376—396; *Das große Zinsbuch des Deutschen Ritterordens 1414—1438* (dalej: GZB), hrsg. von P. Thielen, Marburg 1958, ss. 87—89; *Handelsrechnungen des Deutschen Ordens*, hrsg. von C. Sattler (dalej: HRDO), Leipzig 1887, ss. 30—301, a szczególnie 43 i 131.

7 K. Clasen, *Die mittelalterliche Kunst*, w: *Die Burghbauten*, Königsberg 1927, s. 85; J. Heise, *Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreussen*, Bd. 2: *Kulmerland und Löbau*, Gdańsk 1887—1895, s. 405 n.

komtura brodnickiego. Nastąpiło to w 1337 r. — już z całą pewnością — gdyż wówczas pojawił się pierwszy komtur brodnicki potwierdzony przez źródła⁸.

Istniał więc już zamek i miasto. Brodnica i należące do niej ziemie tworzyły komturstwo. Nastąpił okres wzmożonego skupowania pobliskich ziem przez Zakon i rozwoju procesu osadniczego, zainicjowanego jeszcze na początku XIV w. Rozwijało się coraz bardziej życie społeczno-gospodarcze pod krzyżacką administracją; budowa zamku i utworzenie komturstwa zaczęły procentować i przynosić efekty, wielce doniosłe dla Zakonu Krzyżackiego⁹. Były to efekty przede wszystkim natury militarno-gospodarczej, związane z bardzo dobrą organizacją zaplecza gospodarczego i administracji posiadłości komturstwa, a co za tym idzie zorganizowania silnego i trwałego systemu obronnego — ogniwa w naddręckim kompleksie militarnym¹⁰.

Najbardziej interesującym problemem związanym z organizacją gospodarczą komturstwa i zamku brodnickiego jest zagadnienie wykorzystania przez Krzyżaków gromadzonych zapasów, przede wszystkim zboża (żyta) i militariów. Druga połowa XIV w. — w porównaniu z przedstawioną już pierwszą — charakteryzowała się względną stabilizacją i umacnianiem komturstwa pod względem osadniczym oraz szybkim tempem rozwoju zaplecza gospodarczego. Natomiast wiek XV jest okresem wykorzystywania zamku (oraz komturstwa — pod względem gospodarczym) do bieżących przedsięwzięć militarnych. Trzeba zaznaczyć, że siła militarna zamku brodnickiego opierała się w znacznej mierze na wzorowej organizacji gospodarki samego zamku (a właściwie przedzamcza), jak i na administracji gospodarczym zapleczem komturstwa.

Należy w tym miejscu przede wszystkim zwrócić uwagę na dwa ważne aspekty:

1) tworzenie siły militarnej i gospodarczej komturstwa brodnickiego (rozpoczęte pod koniec XIII w. i trwające do początków XV w.) miało postać wytwarzania wewnętrznej struktury społeczno-politycznej poprzez planowe i konsekwentne działania — skupowanie ziem w celu rozbudowy terytorialnej komturstwa, a tym samym poszerzania bazy gospodarczej (np. wykup ziemi michałowskiej w latach 1304—1317 z rąk Leszka Mazowieckiego);

2) wytworzona struktura militarna, z budową zamku jako obiektem pierwszoplanowym, w chwili utworzenia komturstwa zaczęła pełnić funkcje administracyjne. Po pewnym czasie konsekwentne zabiegi i działania doprowadziły do rozbudowy infrastruktury gospodarczej, to zaś z kolei spowodowało, że komturstwo i zamek stały się jednymi z pierwszych w systemie zamków naddręckich i stworzyło możliwości wykorzystania ich potencjalnych możliwości, sił oraz zasobów przy okazji konfliktów XV w.

Zbliżała się wojna z Polską. Wielki mistrz skierował do poszczególnych komturów pisma zawiadamiające, że winni się stawić do walki wraz ze swymi wojskami. Rzecz ciekawa, komtur brodnicki miał pozostać w swoim zamku¹¹. Nasuwa się pytanie — dlaczego? Otóż wydaje się, że zamek i komturstwo brodnickie odgrywały szczególną rolę w systemie krzyżackich budowli obronnych nad Drwęcą. Ze względu na swoje położenie

⁸ GÄB, s. 391, 393 n.; J. Voigt, *Namen — Codex*, s. 54; P. G. Thielen, *Die Verwaltung des Ordensstaates Preussen vornämlich im 15. Jahrhundert*, Köln 1965, s. 85 n.; H. Plehn, *Geschichte des Kreises Strassburg*, s. 1 n.

⁹ GÄB, GZB, HRDO, *Regesta historico-diplomatica ordinis s. Mariae Theutonicorum 1198—1525*, Bd. 1, hrsg. von E. Joachim, W. Hubatsch, Göttingen 1948—1950.

¹⁰ GÄB, ss. 376—396; GZB, ss. 87—89; *Das Dienstbuch des Kulmerlandes 1423—1424*, hrsg. von S. Ekdahl, *Jahrbuch der Albertus Universität*, Bd. 16, ss. 85—112; *Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu*, oprac. K. Porębska przy współpracy M. Grzegorza, pod red. M. Biskupa, Wrocław 1971, passim; L. Weber, *Preussen von 500 Jahren in kulturhistorischer Statistischer und Militarischer Beziehung nebst Spezial-Geographien...*, ss. 422—424.

¹¹ S. M. Kuczyński, *Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409—1411*, Warszawa 1980, s. 305 n.; 312.

zamek brodnicki pełnił istotną rolę strategiczną, broniąc swoistego przejścia z terytorium Polski na tereny krzyżackie w Prusach.

O fakcie, że komturstwo i zamek brodnicki stały się areną wojen polsko-krzyżackich w XV w., świadczą liczne przekazy dotyczące tzw. łąnów opuszczonych, które to przekazy są zawarte w Wielkiej Księdze Czynszowej Zakonu¹². Podane niżej liczby będą wyrażać procent łąnów opuszczonych w stosunku do ogólnej liczby posiadanych przez dane komturstwo, w tym i brodnickie. Zestawienie dotyczy lat 1418—1422 i 1435.

T a b e l a 1. *Łany opuszczone w stosunku do ogólnej arealu posiadanej przez komturstwo (w %)*

Konturstwo	Lata	
	1418—1422	1435
Brodnickie	58,5	52,1
Golubskie	28,5	40,5
Toruńskie	10,9	27,7
Grudziądzkie	7,8	—
Papowskie	2,8	—

Ze względu na stosunkową bliskość wymienionych komturstw, liczby te świadczą same za siebie i ukazują nieproporcjonalnie duże straty komturstwa brodnickiego w stosunku do innych — może to tylko dowodzić jego szczególnej roli militarnej w państwie zakonnym. Wobec tego nie może nas dziwić, że komtur brodnicki pozostał w swoim zamku — był najbardziej przydatny na swoim miejscu. I to jest odpowiedź na nasze pytanie.

Nasuwa się kolejne pytanie: jak zamek w Brodnicy mógł stać się tak znaczną siłą militarną obronnego systemu naddrwęckiego? W tym miejscu ponownie musimy wrócić do wspomnianej struktury gospodarczej komturstwa brodnickiego, w której zamek — a szczególnie przedzamcze — pełniły istotną rolę. Pomyślny rozwój komturstwa w XIV w. pod względem gospodarczym zapewnił mu, a także zamkowi jako ośrodkowi administracyjnemu i centrum gospodarczemu w następnym stuleciu (do wojny trzynastoletniej), z krótkimi przerwami w latach trzydziestych, samowystarczalność podstawowych produktów żywnościowych i rzemieślniczych, a także nagromadzenie znacznych zapasów i prowadzenie handlu (szczególnie do wojny 1409—1411). Produktami eksportowymi zamku były przede wszystkim żyto i mąka, o czym możemy się przekonać na podstawie rachunków handlowych Zakonu, Malborskiej Księgi Konwentowej oraz Wielkiej Księgi Urzędów Zakonu¹³. Otóż właśnie, produkcja gospodarcza i handel stanowiły w znacznej mierze o sile militarnej zamku brodnickiego, szczególnie na przełomie XIV i XV w.

W wyżej omawianym problemie niezwykle istotnym zagadnieniem jest sprawa wielkości nagromadzonego żyta w spichrzach przedzamcza brodnickiego w latach 1387 (tj. od roku funkcjonowania po przebudowie tzw. nowego zamku) — do początków wielkiej wojny, tj. do roku 1409. Pod tym względem zapasy zamku brodnickiego przewyższały kilkakrotnie bądź też kilkunastokrotnie zapasy w innych pobliskich zamkach. W tym wypadku dla zobrazowania proporcji między poszczególnymi zamkami posłużymy się, cytowaną już, księgą urzędniczą Zakonu Krzyżackiego¹⁴.

¹² GZB, ss. 87—89.

¹³ GÄB, s. 376 n.; MKB, s. 89, 211, 261.

¹⁴ GÄB, ss. 376—396 n.; także dalsze dotyczące komturstw ościennych Brodnicy.

Tabela 2. Zapasy żyta (w łasztach)

Zamek	Lata				
	1387	1396	1404	1406	1409
Brodnicki	400	506	672 ^a	660	296
Golubski	—	—	—	29	—
Grudziądzki	—	—	—	133	—
Papowski	—	—	—	22	—
Toruński	—	—	—	51	—

^a W tym 300 łasztów dla wielkiego mistrza.

Dlaczego zapasy w zamku brodnickim były tak duże? Na pewno trzeba się zgodzić z opinią niektórych badaczy tego zagadnienia, że były one przedmiotem handlu. Wielkość nagromadzonych zapasów w poszczególnych latach może również świadczyć o możliwości wykorzystania ich w okresach wojen z Polską w celach zaopatrzenia załogi zamku brodnickiego, jak też innych pobliskich (w rejonie naddręckim), oraz aprowizacji wojsk krzyżackich w innych regionach państwa zakonnego. Tezę tę może potwierdzić fakt bardzo niskich zapasów żyta w roku 1414, kiedy to w spichrzach omawianego zamku znajdowało się tylko 20,5 łaszta tego gatunku zboża, innych gatunków zbóż w tym okresie zamek nie przechowywał¹⁵.

Istnieją zatem dwie możliwości wykorzystania zapasów żyta:

1) sprzedaż w wyniku stosunków handlowych z państwami Europy zachodniej (szczególnie Flandrią, ale również z Anglią i Szkocją) oraz

2) zużycie na zaspokojenie potrzeb własnych Zakonu, poprzez:

- wspomnianą aprowizację wojsk własnych,
- przymusowy handel w celu uzyskania nowych funduszy łatających pusty skarb (zużyty w czasie wojny).

Problem pozostaje jednak nadal otwarty.

Przytaczane wielkości zapasów świadczą również o czymś innym, a mianowicie o roli zamku w Brodnicy jako centralnego strategicznego spichrza Zakonu na terytorium naddręckim i jego szczególnej roli militarno-gospodarczej. O tym świadczą również ilości innych przechowywanych produktów w zamku brodnickim (a ściślej na jego przedzamczu), takich jak: sól, mąka oraz znaczne ilości kusz w arsenałach w porównaniu z innymi przytaczanymi już wielokrotnie komturstwami.

Dla ponownego zobrazowania przytoczmy dane dotyczące zapasów soli i kusz znajdujących się w spichrzach i arsenałach komturstw: brodnickiego, golubskiego, grudziądzkiego, papowskiego i toruńskiego w latach 1404—1407¹⁶.

Potwierdza to również wysuniętą tezę (por. tab. 2) o roli zamku brodnickiego oraz jego komturstwa jako centralnego naddręckiego „magazynu” strategicznego Zakonu Krzyżackiego. Myślę, iż można mówić o zamku w Brodnicy jako o szczególnym „arcydziele” krzyżackiej myśli militarno-gospodarczej. Reasumując, przytoczmy jeszcze raz następujące fakty:

- 1) bardzo korzystne położenie zamku pod względem geograficzno-strategicznym;
- 2) duże zainteresowanie komturów brodnickich rozwojem terytorialnym komtur-

¹⁵ Ibidem, s. 376 n.

¹⁶ Ibidem, ss. 376—396; F. Benninghoven, *Die Burgen als Grundpfeiler des spätmittelalterlichen Wehrwesens im preussisch-livländischen Deutsch-Ordensstaat*, w: *Die Burgen in deutschen Sprachraum*, Sigmaringen 1976, s. 582 n.

Tabela 3. Zapasy soli i kusz w latach 1404—1407

Komturstwo	Sól (w beczkach)	Kusze (w sztukach)
Brodnickie	16	73 (77)
Golubskie	3	23
Grudziądzkie	16	28
Papowskie	8	16
Toruńskie	18	80

stwa, a tym samym ewentualnym powiększeniem bazy produkcji gospodarczej, przede wszystkim rolniczej, ale i rzemieślniczej;

3) druga faza budowy zamku (1317—1330/31) jako okres umacniania systemu zamkowego i zarazem siedziby komtura oraz prowadzenie rozbudowy zamku w drugiej połowie XIV w. — nowy zamek w 1387 r. — tworzenie siły militarnej;

4) szybki rozwój osadnictwa na terytorium komturstwa w XIV w.;

5) pomyślny rozwój produkcji żywnościowej i rzemieślniczej, a co za tym idzie duże zapasy produktów w spichrzach (żyto) i kusz w arsenałach;

6) niewątpliwie (choćby częściowe) wykorzystanie zapasów w okresie wojen z Polską pod względem aprowizacyjnym i jako źródło dochodu o charakterze interwencyjnym;

7) duża liczba łanów opuszczonych po okresach wojen ze stroną polską i ich procent w stosunku do poszczególnych komturstw w ziemi chełmińskiej;

8) systematyczność i konsekwencja działań zakonników krzyżackich w tworzeniu wielkości komturstwa i potęgi zamku oraz jego wykorzystaniu w wojnach XV w.

Wojna w latach 1409—1411 zahamowała, po okresie prosperity, rozwój zamku pod względem gospodarczym i w poważnym stopniu zubożyła bazę wytwórczą komturstwa brodnickiego (patrz łany opuszczone)¹⁷. Jednakże wytworzona struktura gospodarcza umożliwiła zamkowi nieprzerwaną egzystencję, choć na wiele niższym poziomie, o czym świadczą małe zapasy zbóż oraz innych produktów. Zmalał też handel. Stan taki trwał ponad dwadzieścia lat, po czym (po roku 1435) nastąpiło pewne ożywienie gospodarcze i handlowe (handel wewnątrzakowny). W okresie tym była również prowadzona pomoc dla komturstwa zorganizowana przez wielkiego mistrza. Wzrastała przy tej okazji wielkość zapasów żyta w spichrzach brodnickich¹⁸: w 1435 r. — 31 łasztów; 1437 — 40; 1438 — 39; w 1446 r. — 78 łasztów.

Okres ponownego rozwoju zamku i jego posiadłości w komturstwie przerwała wojna trzynastoletnia, kiedy to w związku z burzliwymi kolejami losu — wielokrotnym przechodzeniem zamku raz to w ręce Zakonu innym razem Polski i skoncentrowaniem w tamtym regionie działań militarnych — następuje proces upadku siły i znaczenia zamku dla Zakonu pod względem militarno-gospodarczym. Najpierw jednak został utracony przez Krzyżaków po 1457 r., gdyż Polska wykupiła go od wojsk zaciężnych walczących po stronie Zakonu. Następnie po uzyskaniu przez Zakon posiłków z Rzeszy (w 1460 r.), Brodnica wróciła z zamkiem w ręce Krzyżaków, a dokładniej w ręce dowódcy wojsk zaciężnych — Bernarda Szumborskiego. W 1463 r. Szumborski zawarł układ z Polską, wycofując się z dalszej walki za cenę utrzymania w zdobytych posiadłościach ziemi chełmińskiej m.in. zamku brodnickiego. Wojska zaciężne przebywały tam aż do 1478/1479 r., kiedy to po spłaceniu zaległego żołdu zamek na stałe przeszedł wraz z miastem we władanie Polski.

¹⁷ GZB, ss. 87—89; GÄB, ss. 376—396.

¹⁸ GÄB, ss. 376—396.

Tak skończył się okres krzyżacki w historii zamku — ważnego ogniwa w systemie naddrwęckich budowli obronnych Zakonu.

**Die Deutschordensburg in Strasburg 1298—1479.
Ein Beitrag zur wirtschaftlichpolitischen Geschichte
des Ordensstaates im Preußenland**

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Burg des Deutschen Ordens in Strasburg bewachte den Durchgang ins Innere des Ordensterritoriums und spielte somit eine große militärisch-politische Rolle. Gleichzeitig, als Speicher sehr großer Kapazitäten von allem Getreide (vor allem Roggen), spielte sie eine strategische Rolle in dem genannten Teil des Deutschordensstaates. Die Vorräte und Produkte der Vorburg wurden verkauft. Die Erträge dienten vor allem militärischen Zielen, z. B. der Kriegsführung gegen Polen. Im Vergleich zu den anderen benachbarten Burgen der Gegend besaß gerade die Strasburger Burg unvergleichlich größere Vorräte von landwirtschaftlichen und handwerklichen Gütern. Dies bestätigt deren besondere Bedeutung nicht nur im Kulmerland, sondern dem gesamten preußischen Deutschordensstaat. Nach der Niederlage bei Tannenberg wurde die wirtschaftlich-politische Bedeutung der Burg schwächer, aber trotzdem viel größer, als in anderen Burgen der Gegend. Nach dem Dreizehnjährigen Krieg blieb die Strasburger Burg in den Händen des Söldnerheeres und wurde 1479 endgültig polnisch.